

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

УДК 101:141.21:122/129

DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2022.29.11>

“THE POSTHUMAN” РОЗІ БРАЙДОТТІ: АНАЛІЗ ТЕОРІЇ КРИТИЧНОГО ПОСТГУМАНІЗМУ

Надія Гапон

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: Nadiya.Gapon@lnu.edu.ua

ORCID ID 0000-0002-8699-2420

У статті проаналізовані останні праці європейської філософині Розі Брайдотті “The posthuman” (2013) та “A Theoretical Framework for the Critical Posthumanities” (2019) та ін. Філософія у своїх працях здійснює важливий мисленнєвий поворот до подолання репресуючого зіткнення дуальності природного та культурного, органічного та неорганічного, тіла й розуму, поглиблюючи критичний напрямок гуманістичної думки. Проаналізовано погляди Брайдотті стосовно труднощів подолання викликів сучасності. Окреслено її бачення наслідків антропоцену як багатопланової постлюдської скрути, яка вміщує екологічний, соціально-економічний, афективний і психічний виміри екології приналежності. Показано міркування дослідниці стосовно уникання класичного дуалізму та її прагнення інтеграції філософії з соціальною політикою, практиками науки й технологізації. Окреслено особливості підходу Брайдотті до розуміння постгуманізму. Останній визначає певний стан постлюдського, що приходить вслід за постмодерним станом соціокультурної ситуації. Стан постлюдського окреслює когнітивні схеми стосовно людського в людині, соціально-політичного устрою, ставлення до глобального розвитку (людства, планети). З’ясовано, що у праці «Постлюдина» znana сучасна мислителька розкриває специфіку постгуманістичного руху, який витісняє традиційно інтерпретовану гуманістичну єдність суб’єкта. У статті заакцентовано на трьох специфічних модусах постлюдського становлення нової людської суб’єктивності: «становлення – тварина», «становлення – Земля», «становлення – техніка».

Відхід від антропоцентризму призводить до перебудови ставлення людини до тварин, планети, техніки. Брайдотті оптимістично стверджує, що постлюдина допомагає зрозуміти нашу гнучку і багатоваріантну ідентичність. Занепокоєння дослідниці викликає деяке відставання філософії та соціальної теорії щодо рефлексії багатьох постлюдських трансформацій, які відбуваються у світі. Виникає необхідність гуманітарного осмислення станів нелюдського і післялюдського. Масові смерті людей, спричинені війною в Україні, з можливістю застосування ворогом українського національного суверенітету ядерної зброї, небезпека екологічних катастроф через ймовірність руйнування атомних електростанцій, численні експлозії (вибухи, пожежі, викиди небезпечних речовин в атмосферу), стан голоду та злиднів, інвалідизація тощо – характеризують «післялюдський» стан. Брайдоттівський наратив є вкрай важливим для розвитку гуманітарної думки, спонукає критично і творчо мислити про те, ким і чим люди насправді є, а також про становлення оновленої ідентичності.

Ключові слова: людина, постгуманізм, постантропоцен, критична теорія, суб’єктивність.

Вступ. Поворот людини у розумінні себе та світу в антропоценовому ландшафті «чаїть вихід і відчуження від обмеженої і водночас центральної позиції, яку займає

людство» [16, с. 20]. Планета населена «самоперевершувальними самих себе істотами», що ставлять перед собою нові цілі. Такий поворот людини вказує на постлюдський стан, коли людство більше не є мірилом усіх речей. Філософія та освіта, на думку Сверре Раффсе, повинні вловити цей стан пошуку людиною себе заново, намагатися знайти й допомогти сформулювати стандарти та шкали, яких дотримуватися. Людина залишається вирішальним фактором життя і смерті планети. Останнє залежить від того як люди поведуться, чому навчаються самі і навчають один одного» [16, с. 20]. Зміна клімату, його вплив на «...біомасу та енергію, долання кордонів мікробними винаходами» посилюють нинішнє відчуття роз'єднаності, розпаду, мутації та виснаження [9, с. 5]. Актуальність теми обумовлена необхідністю дослідження нових вимірів людського у добу постантропоцену, перебування концептуальних шаблонів, які впливатимуть на політичні передумови і визначення людини та життя. Ключові поняття авторів окреслюють такі стани людини: «нелюдський» (С. Раффсе) [16]; «постантропоцентричний» (Б. Кларк) [9]; «постлюдська персональність» (Д. Дж. Веннеман) [19]; «постлюдська перформативність» (К. Барад) [1], «супутньовидова людина» (А. Цінг) [17]. Антрополог Анна Цінг у монографії пропонує «гриб Мацутакє» як сприятливий символ для ідей про життя в постантропоцені і для дискусії про релевантність у наукових дослідженнях та політиці [17]. Критики відкривають становище людини постантропоцену, коли стирається бінарність «природи» і «суспільства», не зауважуються режими вартостей, що впроваджуються у життєві процеси. Наприклад, розробка нових видів озброєнь, вартість виробництва та застосування має колосальний характер. У своїй праці Карен Барад [1] зачіпає затінений моральний бік ядерних досліджень, де учений є частиною «внутрішньої дії» експерименту, у якому люди (зокрема їхні культурні конструкти) не мають повного контролю над усім, що відбувається. Прикметним для авторів є світовідчуття зникання «життя на землі» (Т. Ван Дорен) [18], «людини» (К. Коулбрук) [11], «закриття постлюдського майбутнього» (А. Крокер, М. Крокер) [14]. Постгуманний стан людини окреслює діяльнісна концепція медіа для глобального цифрового суспільства, яке процвітає, а іноді й гине, на перетині технологій швидкості, дистанційної етики, повсюдної культурної тривоги, водночас драйву та аварії.

Дискурс постгуманізму укладають фрагментовані концепції доби після гуманізму (Р. Брайдотті, К. Вульф, К. дель Вальє, Г. Мазіс, Д. Гарвей та ін.). Відтак концепції постгуманізму є декілька: культурологічний постгуманізм (К. Вульф), новий матеріалізм (К. Барад, В. Кербі), критичний постгуманізм (Д. Гарвей, Р. Брайдотті), агентний реалізм (К. Барад), метагуманізм (Х. дель Вальє), постколоніальні антропології (Е. В. де Каструн) тощо. Філософськими мотиваторами, які дали поштовх до розвитку концепцій постгуманістського дискурсу, стали праці Розі Брайдотті, зокрема «Постлюдина» (2013). Вони віддзеркалюють філософський зміст цілого кампусу праць з проблематики трансформацій людського в людині доби конвергенції постантропоцену та постгуманізму. До аналізу праць Брайдотті за останні роки зверталися: у монографії С. Гербрехтер [10], у численних розвідках – Д. Гудлі, Н. Загурська, Ю. Мартинюк. І. Калус, М. Россіні та ін.

Мета розвідки: розглянути поняття суб'єктивності і концептуальні знахідки стосовно розкриття проблематики людини в добу конвергенції постантропоцену і постгуманізму у філософських працях Розі Брайдотті.

Філософські засади критичної теорії постгуманітарних наук

Осереддя праць Брайдотті про суб'єктивність становлять чотири пов'язані між собою монографії, з особливим акцентом на концепції відмінностей в історії європейської філософії та політичної теорії: Патерни дисонансу (1991) [5], «Номадична теорія» (2012) [4], «Метаморфози» (2002) [3], «Транспозиції» (2006). Р. Брайдотті обґрунтовує альтернативний погляд на суб'єктивність і етику, застерігаючи щодо культурного

релятивізму, який впливає з постмодернізму. Вона також критично ставиться до ліберального індивідуалізму.

Брайдотті вважає полеміку про гуманізм та антигуманізм неперспективною. Критичний постгуманізм є тією низкою теорій, які намагаються уникнути непродуктивної полеміки про раціоналізм та ірраціоналізм і цивілізаційну боротьбу, у яку вони залучені. Відтак, критичний постгуманізм, теорія постлюдини є теоретичним знаряддям, які здатні осягнути сутнісне про людину у біогенетичну епоху. Вона розглядає теорію постгуманізму як таку, що містить критику та креативність: «...бути постлюдським не означає бути байдужим до людей або дегуманізованим... Постгуманістична теорія також засновує етичне ставлення на позитивних засадах спільних проєктів та дій, а не на негативних чи реактивних засадах загальної вразливості [7, с. 17].

У праці «Теоретичні основи для критичної постгуманітарної теорії» (2019) [2] Брайдотті дає визначення постлюдського скрутного становища. Вона вважає, що це становище є конвергенцією дискурсу постгуманізму та постантропоцентризму. Брайдотті прагне у розвідці «Критична теорія постгуманізму» теоретично обґрунтувати якісне зрушення сутнісного в людині до кочової (номадичної), як післялюдської та дослідити її етико-політичні наслідки. Вона критикує нинішню тенденцію до створення «...нових негативних або реактивних перекомпозицій нового пан-людства, заснованого на вразливості та страху» [6, с. 13]. Замість цього аргументується потреба в критичній «постлюдській» думка і пропонується визначення суб'єкта як кочового, тобто трансверсального, реляційного, афективного тощо. Авторка вдається до матеріалістичного підходу не для того, щоб множити неологізми («капіталоцен» Д. Мур, «плантаціоцен» А. Цінг, «ктулуцен» Д. Гарвей тощо). Вона прагне «вписувати антропоцен у багатопшарову постлюдську скрутку, яка залучає екологічний, соціально-економічний, афективний і психічний виміри нашої екології належності» [2, с. 31].

Історія постгуманізму не має очевидного початку, середини або кінця у філософській думці», – зазначає Р. Брайдотті, підтримуючи фрагментацію концепцій в епоху після гуманізму [7, с. 37]. Класичне розуміння людини пройшло модерністські та капіталістичні форми. Цей гуманізм мав євроцентричне ядро та імперіалістичні тенденції: багато хто з тих, що знаходилися за межами Європи не потрапляли під його дію. З часом йшло додання постколоніальних тенденцій у поширенні гуманізму, його «зарозумілості». Науковці (І. Каллюс, С. Гербрехтер, М. Россіні) аргументували, що європейський гуманізм не має самообмежуватися [8, с. 118]. Адже «після гуманізму» минулої доби виникли не менші виклики для людини, які потребують свого обговорення та вирішення. Звісно постгуманізм дав багато емансипаційних пропозицій (таких як права, засновані на людяності, правові системи, що поважають право жити як людина, загальнонаціональні декларації, які плекають те, що зветься людиною). Однак виникає низка проблем, що обумовлюється існуванням доби постгуманізму. Стрімкий темп глобалізації, швидкий реальний час нових медіа і потоків інформації, потужний потенціал трансформації технонауки, цифровізації та біотехнології сьогодні стагнує війна. Тому постгуманізм не може не бути «постєвропейським» [8, с. 117].

Критичний постгуманізм – це теоретичний підхід, який здійснює деконструкцію гуманізму, розрізняє поняття «постлюдини» у розмаїтті її концептів (кіборги, монстри, зомбі, привиди тощо) та розробляє соціальний дискурс «постгуманізму» [12, с. 308]. Останній формується довкола дискусії над питаннями про те, що означає бути людиною в умовах глобалізації, технологізації науки, пізнього капіталізму, зміни клімату, війни. Аргументується критична думка щодо визначення постлюдського суб'єкта як кочового, тобто трансверсального, реляційного, афективного. Постгуманізм охоплює не лише

глобальні проблеми економіки, політики, екології, а й окреслює майбутнє думки, гуманітарних наук загалом.

Отже, критична теорія постгуманізму Брайдотті успадковує ідеї Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, Ж.-Ж. Деріди, М. Фуко, М. Мерло-Понті та витворює іншу концепцію постлюдини (іншу ніж трансгуманізм). Постгуманізм прагне вийти за межі бінарних опозицій мови і мислення про людину: природа/культура, чоловік/жінка, людське/нелюдське, гуманізм/антигуманізм. Критична теорія не замкнута у полоні песимістичного мислення про крах гуманізму (Голокост і Гулаг, геноцид, війна). Брайдотті критикує гуманізм у його історичному занепаді, але не зациклюється на риторичі кризи людини.

Р. Брайдотті про суб'єкт та специфіку постлюдського

Р. Брайдотті розглядає постгуманізм оптимістично і перспективно й закликає долати глухий кут гуманістичного світогляду. Останній привіт до виникнення антигуманістських концепцій які мають бути подолані в сучасному мисленні [7, с. 16]. У своїй візії суб'єкта, авторка приходить до розуміння «компенсаторного гуманізму», який бачить суб'єкта номадичним, складноструктурованим. Суб'єкт структурується через близький стосунок до тварин, планетарний вимір та технологічне посередництво [7, с. 94]. Р. Брайдотті не зневіряється у класичному гуманізмі та людині, подібно до Фуко, вона мислить панорамніше, враховуючи, що доба глобалізованого та інформатизованого суспільства накопичує дискурси та репрезентації негуманного, антилюдського, нелюдського та післялюдського.

Першим аспектом постлюдського, який аналізує Брайдотті, є модус «*становлення – тварини*». Зміщення антропоцентризму призводить до перебудови ставлення людини до тварин, її критична теорія постгуманізму реагує на цей виклик. Біогенетичний вектор займає чільне місце в дискусіях про постлюдський стан. У праці «Постлюдина» вона робить закид біополітиці, яка впливає на сферу «генеративних здібностей жінок, тварин, рослин, генів і клітин» та контролює ресурси цієї сфери» [7, с. 59]. Людина тут постає динамічною структурою життя, що самоорганізується. Для цього філософія застосовує грецьке поняття життя – “*зоє*” [7, с. 60]. Біогенетичний капіталізм інвестує в науку та економіку, відтак життя/*зоє* перетворюється на товар для торгівлі. Сьогоднішній ринок є місцем, де виробляють парадоксальну форму постантропоцентризму. Останній руйнує ієрархію біологічних видів і зносить з вершини прийнятий стандарт «Людини» як міри усіх речей» [7, с. 67]. Свідченням цьому є, наприклад, ринкова ціна рідкісних птахів і видів тварин, порівняно (причому часто на користь саме тварин) з вартістю тіл жінок, дітей в глобальній торгівлі людьми. Однак поза ринковою сутністю стосунків, в екстремальній ситуації війни загальний стандарт «Людини» як міри усіх речей залишається очевидним для людей, які піддають своє життя загрози заради порятунку тварин (домашніх улюбленців, мешканців зоопарків, тварин замкнених в полишених фермерських спорудах у час війни тощо).

Другим специфічним аспектом постлюдського, згідно з міркуваннями Р. Брайдотті, є модус «*Становлення – Земля*». Її праця «Постлюдина» вийшла у світ в 2013 році, відповідно проблеми пандемії, війни вона не заторкнула. Цей модус становлення постлюдської суб'єктивності Р. Брайдотті розглядає у контексті боротьби із глобальним потеплінням, з сучасною кліматичною політикою. Кліматичні проблеми в ідеалі вимагають зміни в ставленні до природи, довкілля. Війна ж, яка точиться в Україні, увиразнює планетарний вимір екологічної проблематики: бойові дії й обстрілювання українських ядерних електростанцій російською армією, фосфорні ракети і «килимові» бомбардування населених пунктів, міст та цивільної інфраструктури – до краю загострюють проблему виживання як такого: для людей, громади, але й для тварин і навіть рослин. Навіть

мобільні крематорії, які везуть за своїми частинами російські військовики, позначають нелюдське ставлення передусім до своїх убитих людей, які із мінімальним етичним «слідом» із «біологічних агентів» стають «агентами геологічними» (кремація тіла з максимальним вуглецевим слідом).

Брайдоттівське поняття “zoe” як складової для конструювання та розуміння постлюдської суб’єктивності і постлюдини скеровує авторку до нового розуміння ідентичності. Остання не є такою флюїдною як у дискурсі трансгуманізму. Поняття “zoe”, що йде від матеріально-моністичних побудов віталізму, увиразнює теоретичний оптимізм. Це поняття є стверджувальним для політичної теорії, яка креативно шукає шляхи порятунку для людини за умов настання різноманітних постлюдських катастроф, війни з її потворною біополітичністю та некрополітикою. Визнання первинності “zoe” дозволяє сприймати ідентичність, як трансверсальність; воно стосується тепер спільности людей, які вимушено перетинаються й об’єднуються з метою відродження нового життєвого простору [15, с. 68].

У ситуації війни люди об’єднуються у трансверсальному союзі на основі панлюдського загальнопланетарного зв’язку, хоча мають свої локальні ідентичності Нова ідентичність заґрунтована на загальній екофілософії становлення та спорідненості виживання, долання загрозливих залежностей європейців (наприклад, залежність від нафтопродуктів). Подолана залежність стає лакмусом міцності ідентичності (груп та спільнот).

Третім специфічним модусом постлюдського є відношення «становлення – машина» [7, с. 89]. Д. Гарвей, Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі вплинули на увагу Брайдотті стосовно цього модусу постлюдського. Брайдотті припускає, що кіборги вже є домінантною соціокультурною формою, включеною до суспільного виробництва, «вітрувіанська людина стала кібернетичною» [7, с. 90]. Дивовижно, але кіборгами є не лише тіла пілотів високотехнологічних військових літаків, а й «анонімні маси низькооплачуваного цифрового пролетаріату, який підживлює високотехнологічну глобальну економіку, ніколи не отримуючи до неї доступу» [7, с. 92]. Праця Артура та Марілуїзи Крокерів «Виходи в постлюдське майбутнє: мрії за допомогою дронів» [14] зачіпає онтологічно-безпековий та етичний аспекти інформаційно-технологічної сутності постантропоцену (наприклад, відстежування людей, тривога і смерть через помилки управління дронами). Тема постлюдського трансформується у розмову про «нелюдське», коли йдеться про нові технології ведення війни, ефективність «розумної» високотехнологічної зброї, що застосовується для вбивства людини без участі людини. Тобто постлюдська свідомість і тілесність наперед (апріорно?) визначаються віртуальними об’єктами і технологічною візуальністю. Сидячи у затишному фотелі, особа бачить війну оком дрона або через оптику, закріплену на «розумній» ракеті, що довго летить і нарешті влучає у ціль – убиває.

Висновки. Значення та прикладні аспекти аналізованих праць Р. Брайдотті для рефлексії української соціальності, зануреної у війну є очевидними. Адаптоване застосування ідей дає позитивні можливості для переосмислення того, що означає бути людиною у час війни з її потворною біополітичністю та некрополітичністю, на полі бою, в громадсько-політичній сфері, у стосунку до дітей-сиріт, інвалідів, осіб з посттравматичним синдромом, їхньої реабілітації та навчання новим навичкам тощо. Інвалідність у багатьох сенсах є квінтесенцією постлюдської позиції, яка обов’язково вимагає взаємозалежних зв’язків з іншими людьми, технологіями, нелюдськими істотами, комунікаційних потоків та мережі людей і нелюдей. Сьогодні щобільше зростатиме увага до суб’єктів освітнього процесу, які відчули страшний дотик війни. На прикладі груп суб’єктів освітнього процесу, часто з особливими освітніми потребами, ми можемо бачити як створюються нові ідентичності. Ці групи (студентів, батьків, викладачів, працівників) зможуть удосконалювати

законодавство, відповідність до прав ООН, змінювати освітню політику, сприяти освітній інтеграції. Без сумніву, ці виступи, переговори, дебати, втілення, взаємини, мінливі та багаторазові групові ідентичності змінюватимуть ландшафт постгуманізму, вносимуть у нього оптимізувальний та олюднювальний контексти. З огляду на появу нової трансверсальної суб'єктивності вища освіта покликана створити психолого-педагогічні умови для підготовки спеціалістів інноваційного типу, який володіє трансверсальними компетентностями. Останні забезпечують «трансфер навчання», тобто проєкцію знань, навичок, інтелекту особи на вирішення ситуацій реального життя. Розвиток таких компетентностей забезпечуватиме трансверсальність – нову історичну форму суб'єктивності, універсальності особи в межах глобального суспільства.

Список використаної літератури

1. Barad K. After the End of the World: Entangled Nuclear Colonialisms, Matters of Force, and the Material Force of Justice // *Theory & Event*. 2019. 22 (3). P. 524–550. Режим доступу: <https://doi.org/10.19205/58.20.6>
2. Braidotti R. A Theoretical Framework for the Critical Posthumanities Theory // *Culture & Society*. 2019. Vol. 36 (6). P. 31–61. Режим доступу: <https://doi.org/10.1177/0263276418771486>
3. Braidotti R. *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. New York : Published by Polity Press in association with Blackwell Publishers, 2002. 328 p.
4. Braidotti R. *Nomadic Theory: The Portable Rosi Braidotti*. New York : Columbia University Press, 2012. 416 p.
5. Braidotti R. *Patterns of Dissonance: A Study of Women and Contemporary Philosophy*. Cambridge : Polity Press; New York : Routledge, 1991. 365 p.
6. Braidotti R. Posthuman Critical Theory // *Critical Posthumanism and Planetary Futures*; D. Banerji, M. Paranjape (eds.). New Delhi : Springer, 2016. P. 13–32. 277 p. https://doi.org/10.1007/978-81-322-3637-5_2
7. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press. 2013. 180 p.
8. Callus I. Herbrechter S., Rossini M. Introduction: Dis/Locating Posthumanism in European Literary and Critical Traditions // *European Journal of English Studies*. 2014. Volume 18. Issue 2. P. 103–120. <http://dx.doi.org/10.1080/13825577.2014.916999>
9. Clarke B. *Posthuman Metamorphosis: Narrative and Systems*. New York : Fordham University Press, 2008. 192 p.
10. Herbrechter S. *Posthumanism: A Critical Analysis*. London : Bloomsbury Academic, 2013. 248 p.
11. Colebrook C. *Death of the Posthuman*. Ann Arbor : Humanities Press, 2014. 245 p.
12. *Connectedness: an Incomplete Encyclopedia of the Anthropocene*; by Marianne Krogh (Ed.). Copenhagen : Strandberg Publishing, 2020. 416 p.
13. Goodley D., Lawthorn R. & Runswick Cole K. Posthuman disability studies // *Subjectivity*. 2014. 7. P. 342–361. <https://doi.org/10.1057/sub.2014.15>
14. Kroker A., Kroker M. Exits to the Posthuman Future: Dreaming with Drones // *Critical Posthumanism and Planetary Futures*; D. Banerji, M. Paranjape (eds.). New Delhi : Springer, 2016. P. 75–90. https://doi.org/10.1007/978-81-322-3637-5_5
15. *Posthuman Glossary*; eds. Rosi Braidotti and Maria Hlavajova. London : Bloomsbury Academic, 2018. 322 p.
16. Raffinsoe S. *The (Post)human Condition // Philosophy of the Anthropocene: The Human Turn*. London : Palgrave Pivot, 2016. 275 p.
17. Tsing A. *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton : Princeton University Press, 2015. 352 p.
18. Van Dooren T. *Flight Ways: Life and Loss at the Edge of Extinction*. New York : Columbia University Press, 2014. 208 p.

19. Wennemann D.J. *Posthuman Personhood*. Lanham : University Press of America, 2013. 170 p.

**ROSSI BRAIDOTTI'S "THE POSTHUMAN":
ANALYSIS OF THE THEORY OF CRITICAL POSTHUMANISM**

Nadiya Hapon

Ivan Franko National University of Lviv,

1, Universytetska str., Lviv, Ukraine

e-mail: Nadiya.Hapon@lnu.edu.ua

ORCID ID 0000-0002-8699-2420

The article analyzes the last works of European philosopher Rossi Braidotti "The Posthuman" (2013) and "A Theoretical Framework for the Critical Posthumanities" (2019) etc. In her works, Braidotti takes an important step towards overcoming the repressive clash of dualities of natural and cultural, organic and inorganic, body and mind, as well as forming a critical direction of humanistic thought. Braidotti's positions on the complexities of dangerous modernity are analyzed. The article outlines her vision of the consequences of the Anthropocene as a multilayered posthuman hardship, which contains the ecological, socio-economic, affective and mental dimensions of our ecology of belonging. It was found that in her work "The Posthuman" she reveals how the posthumanist movement displaces the traditionally perceived humanistic unity of the subject. The article focuses on three specific modes of the formation of a new human subjectivity: "becoming – animals", "becoming – earth", "becoming – technology". The shift of anthropocentrism leads to a restructuring of man's attitude to animals, the planet and technology. Optimistically, Braidotti argues that the posthuman helps us understand our flexible and multifaceted identity. She is concerned about the lag of philosophy and social theory in the reflection of many posthuman transformations taking place in the world. There is a need for humanitarian thinking about the state of the inhuman and posthuman. Mass deaths caused by the war in Ukraine, with the possibility of the enemy using nuclear weapons, the danger of environmental catastrophes due to attempts to destroy nuclear power plants, numerous explosions (fires, emissions of hazardous substances into the atmosphere), hunger and poverty characterize posthuman condition. Braidotti's narrative is extremely important for the development of contemporary humanitarian thought, it encourages critical and creative thinking about who and what we really are, as well as the formation of a renewed identity.

Key words: man, posthumanism, post-Anthropocene, critical theory, subjectivity.